

цьому ряд положень адміністративної угоди було сформульовано досить туманно, що дозволяло США давати їм довільного трактування.

28 квітня 1952 року мирний договір, договір безпеки та адміністративна угода вступили у силу. Усі органи військової адміністрації були ліквідовані. Функції державного управління перейшли до рук японського уряду.

Мирний договір, договір безпеки та адміністративна угода стали юридичною основою американсько-японського союзу безпеки.

Договір безпеки 1951 року заклав основи американсько-японського союзу. Він означав докорінний поворот у підході США до свого нещодавнього супротивника. За оцінкою Брукінгського інституту (США), "творці американської політики прийшли до висновку, що боротьба СРСР та США зменшила значення зусилля по зміні японського суспільства і що в процесі відновлення Японії більш важливіше перетворити її в опорний пункт американської сили. Виникла тенденція розглядати японське питання виключно у військово-стратегічних рамках [15].

Таким чином, можна прийти до наступних висновків:

По-перше, в період окупації Японія була повністю ізольована від зовнішнього світу. Всі контакти з іншими державами, а також відвідання Японії іноземцями здійснювалося тільки через штаб окупаційних військ. Таким чином, на надзвичайно складні проблеми післявоєнного світу японські політичні діячі дивилися очима держдепартаменту США. Це призвело до того, що протягом ряду років після закінчення Сан-Франциського мирного договору Японія при проведенні свого зовнішньополітичного курсу слідувала в фарватері зовнішньої політики США.

По-друге, зовнішня торгівля Японії в роки окупації контролювалася штабом окупаційних військ. Це призвело до різкої переорієнтації з Китаю та країн Півден-

но-Східної Азії, що було характерно для японських зовнішньоекономічних зв'язків довоєнного часу, на США. Так, у 1948 р. на їх долю припадало 64,6% імпорту та 25,6% експорту Японії. Американська окупаційна політика була направлена на те, щоб прив'язати Японію економічно до США.

Таким чином, окупаційна політика США створила передумови для перетворення Японії на військового та політичного союзника США на Далекому Сході та у Південно-Східній Азії. Разом із тим, слід відмітити й інший аспект впливу американської окупації на подальший розвиток американсько-японських відносин, а саме вплив цієї окупації на психологію японського народу, на політичний клімат у країні, що в подальшому, особливо зі зміною співвідношення сил між обома країнами матиме важливе значення.

1. Вербицкий С. Японо-американский военно-политический союз (1951-1970). – М., "Наука", 1972. – С.20. 2. Там само. – С. 21. 3. Там само. – С. 21. 4. Там само. – С. 21. 5. Там само. – С. 22. 6. Договор о гарантии безопасности между Японией и Соединенными Штатами Америки // Вербицкий С.И. Японо-американский военно-политический союз (1951 – 1970 гг.). – М., 1972. – С. 271. 7. Там само. – С. 271. 8. Там само. – С. 271. 9. Конституция Японии [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://asiapacific.narod.ru/countries/japan/constitution_of_japan.htm. – Назва з екрану. 10. Петров Д. В. Внешняя политика Японии после второй мировой войны. – М., 1965. – С. 26. 11. Там само. – С. 27. 12. Там само. – С. 28. 13. Потсдамская декларация [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.hrono.info/dokum/194_dok/1945potd.htm. – Назва з екрану. 14. Там само. 15. Цит. за: Уткин А. И. США-Япония: вчера, сегодня, завтра. – М., 1990. – С. 134. 16. Amravati M. The Japan – US Alliance. History of its genesis. – New Delhi, 1985. – P. 98. 17. Amravati M. – Вказ. праця. – С. 99. 18. Amravati M. – Вказ. праця. – С. 83. 19. Amravati M. – Вказ. праця. – С. 107. 20. Цит. за: Amravati M. The Japan – US Alliance. History of its genesis. – New Delhi, 1985. – P. 83. 21. Цит. за: Amravati M. – Вказ. праця. – С.83. 22. Japan's Constitution and Defense Policy: Entering a New Era? / Rust Deming // Strategic Forum. – #213 (November 2004). – P. 1. 23. Там само.

Надійшла до редколегії 18.03.11

Ю. Сорока, д-р іст. наук

ОСНОВНІ ІДЕОЛОГІЧНІ НАПРЯМКИ РАДЯНСЬКОЇ ІСТОРІОГРАФІЇ У ВІДОБРАЖЕННІ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ НА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ 1940-х–1950-х РОКІВ

Розкриваються основні підходи й методи радянської історіографії у висвітленні суспільно-політичних процесів на західноукраїнських землях середини ХХ ст.

The main approaches and methods of Soviet historiography in studying of the social-political processes in the Western Ukraine Lands in the mid. of XX cen. have been evaluated.

Історіографічне осмислення суспільно-політичних, соціально-економічних, етнокультурних, демографічних випробувань населення західноукраїнських земель середини ХХ століття ось уже впродовж семи десятиріч привертає увагу дослідників різних спрямувань. Створений за роки радянської влади величезний масив літератури дає можливість розкрити основні підходи, оцінки й методи радянської історіографії до аналізу суспільно-політичних процесів в регіоні.

Історіографія суспільного життя західноукраїнських земель розпочалася одночасно із самими політичними подіями в регіоні з осені 1939 року. Партиїно-державне керівництво своїм втручанням у висвітлення подій на Західній Україні всіляко намагалося змалювати триумфальну перемогу радянського ладу і всенародну підтримку дій влади у цих областях. Головним для істориків ставилося завдання дослідження революційного руху в Західній Україні, прагнення трудящих "возз'єднатися з Радянською Україною". У такий спосіб у 1939-1940 рр. розпочиналася радянська та ідеологізація науки у Західній Україні.

Концепція радянської історіографії полягала в тому, що входження західноукраїнських земель до складу

УРСР стимулювало розгортання внутрішню назрілих соціально-економічних процесів, які були рівнозначними соціалістичній революції, що внаслідок корінних перетворень у краї розпочалося небувале піднесення в усіх сферах суспільного розвитку. Тому праці вітчизняних науковців носили головним чином популістський та пропагандистський характер та відзначалися суб'єктивним, упередженим підходом до розгляду проблеми [4; 18; 28]. Остаточне оформлення підходу радянської історіографії до висвітлення суспільно-політичних, соціально-економічних процесів на західноукраїнських землях відбулося у повоєнні роки. Вирішальний вплив на розвиток історичної думки спричинили агонізація режиму одноособової влади Сталіна, розгортання воєнно-чекістських операцій та репресій проти населення регіону, масовий наступ на український національно-визвольний рух, заборона Української греко-католицької церкви, депортації мешканців західноукраїнських земель у віддалені райони СРСР.

Керуючись постановами ЦК ВКП(б): "Про недоліки в політичній роботі серед населення західних областей УРСР" (1944), "Про підвищення пильності, посилення боротьби з українсько-німецькими націоналістами в

© Сорока Ю., 2011

західних областях України", "Про журнал "Вітчизна" (1946 р.) та ін. ЦК КП(б)У не тільки вказував на слабку діяльність з викриття "ворожої для народу діяльності українських буржуазних націоналістів", а й піддавав гострій критиці діячів української науки і культури за прояви "буржуазного націоналізму", "безідейності", "національної обмеженості". За словами визначного українського історика О. Оглоблина, "після Другої світової війни вільна історична наука на Україні фактично перестала існувати... Українська советська історіографія цілком підпорядкована політичним цілям і наказам комуністичного уряду... Це визначає всю діяльність советських істориків – їх ідеологію, методологію, тематику і навіть фразеологію..., диктує наслідки їхніх дослідів і висновків їхніх праць" [20, с. 67]. Сама ідеологія націоналізму, національна ідея автоматично оголошувалися ворожими як небезпечний конкурент офіційної марксистсько-ленінської, потенційна загроза існуванню тоталітарної держави. Приналежність до "буржуазного націоналізму" ставала "смертельним вироком" у руках державної ідеологічної машини та покійного їй суспільствознавства. Найменший вияв національної свідомості трактувався не інакше як українсько-німецький націоналізм, бандерівщина, антирадянська пропаганда. Ще більшої шкоди історичній науці нанесли постанови ЦК КП(б)У "Про політичні помилки і незадовільну роботу Інституту історії Академії наук УРСР", заборона "Короткого курсу історії України", "Нарису історії України", першого тому "Історії України" та інших праць за "відродження буржуазно-націоналістичної схеми історії України М. Грушевського". Ідеологічним і адміністративним гонінням були піддані й західноукраїнські вчені І. Крип'якевич, М. Кордуба, В. Щуратов.

Роботу Відділу Інституту історії, що розпочав свою діяльність у Львові в 1944 р. зводили до пропаганди сталінізму як "останнього слова марксизму" і методології суспільних наук. Водночас йшло заперечення багатолітніх здобутків українознавчої науки, утвердження тези про етногенез українців, росіян і білорусів, "аргументації" ролі "старшого брата" – російського народу. Від радянських науковців вимагалось обґрунтування історичної зумовленості "віковичної дружби народів СРСР", концептуального доведення закономірності "возз'єднання західноукраїнських земель в єдиній радянській державі". Виходячи з цієї міфологізації вступ Червоної армії на територію Західної України автори радянських публікацій називали виключно "визвольним походом" [3; 1].

Багато уваги радянська історіографія приділяла початку так званих "соціалістичних перетворень" в промисловості, сільському господарстві, освіті, соціальній сфері, культурі краю. З подачі відомого партійного діяча Д. Мануїльського з 1946 р. в радянській історіографії до терміну "українські націоналісти" додавалося абсурдне клеймо "німецькі, фашистські, гітлерівські" [19]. Такими пропагандистськими кліше були проникнуті книги В. Варецького "Українські буржуазні націоналісти – найлютіші вороги українського народу" (1952), В. Руднева "Українські буржуазні націоналісти – агенти міжнародної реакції" (1955). Ця тенденція продовжувалась в усіх виданнях 50-80-х років, присвячених "возз'єднанню" західних областей України з УРСР.

Гучним проектом, що призвів до наступного етапу міфологізації, стало святкування 300-річчя "возз'єднання" України з Росією. Основні постулати ідеологічних засад ювілею були викладені в спеціальному документі ЦК КПРС "Тези про 300-річчя возз'єднання України з Росією (1654-1954 рр.)". Цей партійний документ, що мав директивний характер, однозначно заперечував концепцію історії України, опрацьовану М. Грушевсь-

ким, його учнями, представниками державницького напряму української історіографії. Державність українського народу ув'язувалась з перемогою Жовтневої соціалістичної революції, "тріумфом ленінсько-сталінської національної політики", "братською допомогою російського народу", з "возз'єднанням західноукраїнських земель з Радянською Україною" та входженням в СРСР [27, с. 6-7].

За визначенням Я. Калакури "якщо проаналізувати праці радянських істориків, присвячених 300-річчю "возз'єднання" України з Росією, можна подивуватися, з якою запопадливістю деякі їх автори намагалися не тільки дотримуватися оцінок партійних "Тез", але й йти ще далі в обґрунтуванні "благородної" місії старшого брата в долі українського народу" [17, с. 300].

Всього на Україні, за підрахунками історіографа А. Санцевича вийшло понад 300 публікацій [24, с. 36]. Умовою появи будь-якої статті, брошури, книги з історії України мала бути критика в ній "ідеології українського буржуазного націоналізму". Єдиним позитивним моментом було те, що попри заідеологізованість та політичну упередженість ряд досліджень з цієї тематики, в тому числі з історії західноукраїнських земель, збагатив українську історіографію фактологічним матеріалом.

Хрущовська "відлига" дала поштовх частковій "лібералізації" партійного контролю за розвитком історичної науки, зумовила рух шістдесятників. Комплексною та синтетичною розвідкою на основі визнання самотності українського буття стала "Українська історіографія" М. Марченка, яка хоча й на короткотривалій період, сприяла поверненню у науковий обіг поняття українська історіографія. За визначенням дослідника українознавства О. Гомотюк ця праця, незважаючи на марксистські ідеологічні штампи "...відіграла роль морального чинника у підтримці опозиційного руху на захист українознавства, виховавши не одне покоління науковців. У період реанімації сталінізму, за "брежнєвщини", такі видання були неможливими" [8, с. 44].

Альтернативою до запропонованих "компартійних схем" стала праця М. Брайчевського "Приєднання чи возз'єднання? Критичні замітки з приводу однієї концепції" (1966), яка поширювалась самвидавом, а вперше була надрукована лише в 1972 р. в Канаді. Вчений переконливо довів повну невідповідність положень "Тез до 300-річчя возз'єднання України з Росією. 1654-1954 рр." історичним фактам і джерельним свідченням.

Під впливом "шістдесятників" національне бачення історії України висловлювали Я. Дашкевич, В. Мороз, П. Арсенич, Д. Іващенко, І. Гель, які аналізуючи трагічні наслідки культу особи Сталіна та ігнорування ним законності, акцентували увагу на порушенні задекларованої КПРС національної політики, русифікації, на продовженні репресій щодо учасників визвольної боротьби, вояків УПА, підпільників ОУН, переслідуванні їх родин.

В цей період все ширше досліджується драма Другої світової і Великої Вітчизняної воєн, їх трагічні наслідки для українського народу, з залученням до наукового обігу багатого фактичного матеріалу. В той же час офіційна радянська історіографія замовчувала національний рух Опору проти німецьких загарбників у Західній Україні. Навіть коли регіон був остаточно пацифікований, ідеологічний апарат продовжував продукувати навколо націоналістичного руху образ ворога. Якщо приблизно до початку 1960-х рр. численні публікації на тему "злочинів ОУН-УПА" носили майже виключно публіцистично-викривальний характер [13, с. 63-67], то з початку 60-х на заклик компартії до широкого наступу по всьому фронту "на буржуазну ідеологію й перекрученість історичної правди", українські радянські історики і суспільствознавці в цілому посилили увагу до написан-

ня більш ґрунтовних праць, спрямованих проти "українських буржуазних націоналістів". У 1961 р. відкривається відповідна Вчена рада в Інституті історії АН УРСР. Згадана тематика посідає одне з провідних місць серед досліджень Інституту суспільних наук АН у Львові.

В другій половині 1960-х – середини 1980-х рр. на зміну хрущовській "відлизі" прийшов брежнєвський період "застою" з ресталінізацією суспільного життя, новими ідеологічними парадигмами під прикриттям інтернаціоналізації суспільних відносин. Зміни в політичному курсі КПРС відбилися на історіографічній ситуації, що за часом співпало з новим етапом у розвитку наукових досліджень.

Протестом новій хвилі зросійщення стали лист і праця літературознавця Івана Дзюби "Інтернаціоналізм чи русифікація?", надіслані наприкінці 1965 р. керівництву республіки, виступи та наукові публікації О. Апанович, Я. Дзири, К. Гуслистого.

Вже у 1966-1967 рр. партійні органи зобов'язали Інститут історії АН УРСР та Інститут суспільних наук АН у Львові активізувати видавничу діяльність на тему "Реакційна суть і ідеологія українського буржуазного націоналізму" [16, с. 15]. Висвітлення проблем історії ОУН та УПА стимулювалося і цілеспрямованою критикою наукового доробку вчених діаспори. У 1968 р. в Інституті історії відкривається відділ зарубіжної історіографії, провідним завданням якого і була критика "буржуазних фальсифікацій історії України" [25, с. 99, 109].

На початку 70-х років ідеологічний тиск на розвиток історичної науки посилювався, набув нових форм і вульгарних проявів. Під жорсткий партійний контроль була поставлена діяльність всіх наукових установ та вузівських кафедр, особливо в західних областях України. Відповідні вказівки отримало фахове видання "Український історичний журнал" – здійснювати стосовно українського націоналізму "викриття його злочинної суті, прислужництва зовнішнім агресивним силам, постійної й невикорінної ворожості до українського народу" [10, 28-30].

Більшість радянських публікацій цього періоду, присвячених різним аспектам історії українського націоналістичного руху, носила суто пропагандистське спрямування та використовувала весь набір таких ідеологічних прийомів та методів, які в соціології вміщуються в поняття "маніпулятивна інформація". Ставилось за мету фактично міфологізувати суспільну свідомість і формувати в радянських людей негативне відношення не тільки стосовно ОУН і УПА, але й до ідеї самостійної, незалежної України, легітимізуючи тим самим існуючий державний лад [9, с. 5]. На висвітлення проблеми поширювалися такі усталені риси радянської історіографії як цитатно-ілюстративний метод викладення матеріалу, уніфікація наукового стилю на базі офіційних настанов, войовнича термінологія.

Маніпулюючи свідомістю широких мас, радянська історіографія в багатьох випадках ґрунтувалась на історичних фактах, водночас свідомо замовчуючи низку важливості тих чи інших історичних обставин конкретного дійства. Поза полем зору радянських авторів лишалася також сутність історичних причин національно-визвольного руху на теренах України і, зокрема, в її західному регіоні, це – втрата національної державності, територіальне розчленування українських земель, утиски у суспільно-економічній, національно-культурній, релігійній сферах. Ігнорувалася або компрометувалася стратегічна мета ОУН та УПА – відродження суверенної держави на етнічних українських землях. Відкидався насильницький характер радянської Західної України, котрий супроводжувався масовими репресіями, замовчувалися чисельні брутальні прояви жорстокості і наси-

льства з радянського боку. Україн однобічно висвітлювався перебіг кривавого польсько-українського конфлікту у 1943-1944 рр., категорично заперечувалися факти збройної боротьби ОУН та УПА з фашистськими окупантами. Від людського загалу всіляко приховувався широкий характер антирадянського супротиву та руху опору, його справжній соціальний склад, широка підтримка населення. Саме в цей період радянські історики породили псевдонауковий термін "ОУН-УПА". Тим самим багатотисячний повстанський рух, учасники якого взяли за зброю як засіб соціального й національно-духовного протесту проти політики тоталітаризму, отожднювався з ОУН як політичною організацією.

Як відзначають дослідники Д. Веденєєв та Г. Биструхін "якщо врахувати потужність радянської пропагандистської машини сукупно зі справді страшними для багатьох тисяч співвітчизників наслідками подій на Західній Україні у 1939-1950-х рр., то стає зрозумілою живучість полярих оцінок руху ОУН у суспільній свідомості" [7, с. 17].

Водночас радянські дослідники створили значну за обсягом літературу з питань соціально-економічного розвитку західних областей Української РСР за часів радянської влади [23; 26; 2]. За незначним винятком вона мала апологетичний характер і призначалася для того, щоб показати "мудрість" компартійного керівництва. В поле зору дослідників не потрапляли з відомих причин, насаджування силовими методами радянських моделей господарювання, питання високої затратності й низької ефективності економіки, інші негативні процеси. Сформульовані низка пропагандистських кліше і тверджень типу: "життєва сила радянського ладу і переваги соціалізму над капіталізмом", "животворна сила ленінських ідей", "вільна і радісна праця трудівників возз'єднаних областей", "світла мета – будівництво комуністичного суспільства" та ін.

Особливе місце в історіографії відводилось проблемі перетворень західноукраїнського села. В чималій кількості монографій і колективних збірників [15, с. 86-87; 5] домінуючою була теза про неминучість колективізації як загальної закономірності соціалістичного будівництва. Опір селянства насильницькій колективізації пояснювався бандитизмом куркульства, виступами ворожих елементів [30, с. 184]. Лише автори колективної монографії "За щастя оновленої землі. Нариси історії колгоспного селянства західних областей. 1939-1979", акцентуючи увагу на успіхах соціалістичного будівництва на селі, мимохідь згадують про людські трагедії під час колективізації. "У ході завершення колективізації сільського господарства було вирішено завдання остаточної ліквідації куркульства як класу... Вороже настроєна проти радянської влади частина куркульства була переселена у райони, віддалені від їх постійного проживання. Залишки буржуазно-націоналістичних банд і підпілля, що втрапили соціально-економічну основу свого існування, були також остаточно ліквідовані" [12, с. 86-87].

Автори й упорядники колективного збірника "3 історії колективізації сільського господарства західних областей Української РСР" [14] головне своє завдання вбачали в тому, щоб підвести читача до висновку, що "із завершенням колективізації в західних областях УРСР, як і в усьому Радянському Союзі, встановився єдиний соціалістичний тип виробництва, на базі якого почалося зростання продуктивних сил в сільському господарстві, неухильне піднесення добробуту і культурного рівня колгоспного селянства".

Особливе місце в радянській історіографії посідало затушування національно-визвольного руху на західноукраїнських землях, замовчування причин і масшта-

бів збройного опору режимові, офіційне звинувачення ОУН у прислужництві фашистській Німеччині та співпраці у повоєнний період з іноземними розвідками та країнами НАТО, зображення УПА як виключно бандитського формування.

Численні публікації [11; 28; 6; 22] для широкої читачкої аудиторії вирізнялися відвертою пропагандистською "викривальною" спрямованістю, яка камуфлювалась під науковий аналіз стандартними наборами фразеологічних ідейно-лайливих штампів, наголос в яких робився на формуванні емоційного підходу до подій, нав'язування заздалегідь визначених оцінок.

Крім цього, за визначенням сучасних дослідників, значна частина авторів цих публікацій були кадровими співробітниками органів держбезпеки, причетними до оперативних заходів проти українських націоналістів і мали доступ до спецфондів архіву Інституту історії партії при ЦК КПУ, Центрального держархіву Жовтневої революції УРСР, Центрального державного історичного архіву УРСР у м. Львові, оперативних архівів КДБ УРСР, відповідної мемуарної літератури, видань діаспори, які були недоступні іншим громадянам [7, с. 16].

Масово виходили книги, збірники статей, нарисів, публікації у періодичних виданнях, які в емоційній формі таврували терор, прояви жорстокості повстанців і підпільників, котрих вони припустилися в 40–50-х рр. у протистоянні з владою, намагаючись відвернути процес радянської націоналізації регіону [21]. В той же час радянські автори із зрозумілих причин замовчували терористичні акції проти місцевого населення під личиною "псевдоповстанців", груп спеціального призначення НКВС – МДБ, масові репресії сталінського режиму, придушення будь-яких проявів національної свідомості, переслідування віруючих.

В цей же час важливе значення для збагачення знань з регіональної історії України, розвитку краєзнавчих досліджень мало створення протягом 1967–1974 рр. "Історії міст і сіл Української РСР" у 26 томах (головний редактор П. Тронько). Певним здобутком цього періоду були важливі енциклопедичні видання "Українська радянська енциклопедія" в 17 томах (1977–1985), "Радянська енциклопедія історії України" в чотирьох томах (1969–1972). Однак і для них характерними були навішування ідеологічних ярликів, підміна наукових оцінок політичними.

Нова ситуація в історіографії українського національно-визвольного руху, пошуку історичної правди щодо трагічних сторінок вітчизняної історії утворилася в роки "перебудови". І хоч це відбувалось ще в контексті радянської історіографії і під знаком заповнення "білих плям", тогочасні публікації стали відповіддю на виклики часу: дисидентський і правозахисний рух, відновлення реабілітації жертв незаконних політичних репресій, різке пожвавлення громадського інтересу до маловідомих або заборонених сторінок української історії. Друга по-

ловина 1980-х – початок 1990 рр. започаткувала перехід української історіографії від тоталітарного монізму і радянської схеми історичного процесу до плюралізму і національно-державницького розуміння вітчизняної історії, повернення вчених до її національно-державницького трактування, сприяла активізації джерелознавчих, археографічних досліджень, розширенню доступу дослідників до архівних фондів. Більшість колишніх радянських науковців зуміли дистанціюватися від ідеологічних схем і нашарувань тоталітарної доби, розірвати з панівною в СРСР методологією наукових досліджень, прилучитися до національних напрацювань українознавства та історичних знань.

1. Бабій Б.М. Возз'єднання Західної України з Українською РСР. – К.: Вид-во АН УРСР, 1954. – 196 с.
2. Богатирський розмах: розповідь про індустріалізацію західних областей УРСР. – Львів: Каменяр, 1979. – 134 с.
3. Бойко І.Д. Возз'єднання західноукраїнського народу в єдиній радянській державі. – Харків, 1945. – 24с.
4. Бриль М. Освобожденная Западная Украина. – М.: Политиздат, 1940. – 32 с.
5. Варецкий В.Л. Социалистичні перетворення у західних областях УРСР в довоєнний період. – К.: АН УРСР, 1960. – 298 с.
6. Вовк О.Л. Місце і роль націоналістичних клериків в планах реакції. – К.: Наукова думка, 1984. – 140 с.
7. Веденєв Д.В., Биструхн Г.С. "Повстанська розвідка діє точно й відважно...". – К.: К.І.С., 2008. – 568 с.
8. Гомотюк О.Є. Злет і трагедія українознавства на зламі епох (90-ті рр. ХІХ – перша третина ХХ ст.). – Тернопіль: Економ. думка, 2007. – 552 с.
9. Гриневич Л.В. Історія ОУН, УПА на тлі політичної боротьби в сучасній Україні.... – К.: Ін-т історії України, 1999. – 406 с.
10. Гуржій О.І. "Український історичний журнал" з історії виникнення та діяльності // Укр. іст. журнал. – 2001ю – № 6. – С. 21-34.
11. Дмитрук К.Е. Свастика на сутанах. – М.: Политиздат, 1976. – 192 с.
12. За щастя оновленої землі: нариси історії колгоспного селянства західних областей УРСР. 1939–1979. За ред. М.К.Івасют. – К.: Наукова думка, 1979. – 211 с.
13. Здіорук С.І. Показчик публікацій про діяльність ОУН та УПА (1945–1998 рр.). – К.: Ін-т історії НАН України, 1999. – 173 с.
14. 3 історії Колективізації сільського господарства західних областей Української РСР: збірник документів і матеріалів. – К.: Наукова думка, 1976. – 511 с.
15. Івасюта М.К. Нариси історії колгоспного будівництва в західних областях Української РСР. – К., 1962. – 316 с.
16. Ісавич Я.Д. Сторінки історії Інституту українознавства ім. І.Крип'якевича НАНУ // Укр. істор. журнал. – 2002. – № 4. – С. 12-24.
17. Калакура Я.С. Українська історіографія. – К.: Генеза, 2004. – 496 с.
18. Колгоспне будівництво на Станіславщині. – Станіслав: Вид-во Станісл. обкому КП(б)У, 1941. – 43 с.
19. Мануїльський Д. Українсько-німецькі націоналісти на службі фашистської Німеччини. – К.: Політвидав УРСР, 1946. – 26 с.
20. Оглоблин О. Думки про сучасну українську советську історіографію. – Нью-Йорк: ООЧСУ, 1963. – 87 с.
21. Омельчук Ю.М. Недолюдки (злочини буржуазних націоналістів на Рівненщині у війну). – Львів: Книж.-журн. вид-во, 1963. – 152 с.
22. Римаренко Ю.І. Буржуазний націоналізм і клерикалізм. – К.: Политиздат Украины, 1986. – 140 с.
23. Розквіт економіки західних областей УРСР (1939–1964 рр.). – Львів: Вид-во Львів. у-ту, 1964. – 290 с.
24. Санцевич А.В. Українська радянська історіографія. – К.: Вища школа, 1984. – 142 с.
25. Санцевич А.В. Развитие исторической науки в Академии наук Украинской ССР в 1936–1986 гг. – К.: Наукова думка, 1986. – 206 с.
26. Социально-экономические преобразования в западных областях УССР за годы Советской власти. – К.: Б. и., 1977. – 159 с.
27. Тези про 300-річчя возз'єднання України з Росією (1654–1954 рр.): схвалені Центральним Комітетом Комуністичної партії Радянського Союзу. – К., 1954. – 127 с.
28. Чередищенко В.П. Анатомія зради. – К.: Політвидав України, 1978. – 333 с.
29. Шлях до заможного життя. – Львів: Вид-во Львів. обкому КП(б)У, 1941. – 37 с.
30. Ярош Б. Сторінки політичної історії західноукраїнських земель (30–50-ті рр. ХХ ст.). – Луцьк: Вежа, 1999. – 184 с.

Надійшла до редколегії 18.03.11

М. Тимошенко, асп.

ПОРТОВА ІНФРАСТРУКТУРА ТАВРИКИ У ВІЗАНТІЙСЬКИЙ ЧАС: МАТЕРІАЛИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДОСЛІДЖЕНЬ

У статті проаналізовано основні групи історичних джерел та археологічних матеріалів, що дозволяють означувати узбережні об'єкти Кримського півострова VI–XII ст., у якості важливих навігаційних, економічно-господарських та фінансово-адміністративних центрів Візантійської Таврики.

The article is dealing with the main groups of the historical sources and archeological evidence for the coastal sites of the Crimean peninsula of the 6th – 12th centuries, which identified them as navigation facilities, as well as considered through its important economic, administrative and fiscal meaning for the region of the Byzantine Tavrca.

Впродовж VI – XII ст. регіон Північного Причорномор'я, зокрема Кримський півострів, так звана Таврика, (з незначними локально-часовими варіаціями) знаходиться

під політичним впливом, а в не меншій мірі й економічно у тісній взаємодії з Візантією. Ці контакти здійснюються, переважно, морським шляхом. Саме викорис-